

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Lublin, dnia 3 stycznia 2020 r.

Poz. 70

UCHWAŁA NR XVII/124/2019 RADY GMINY KŁOCZEW

z dnia 18 grudnia 2019 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 dla Gminy Kłoczew”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506 z późn. zm.), oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067, z późn.zm.), Rada Gminy Kłoczew uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 dla Gminy Kłoczew”, w brzmieniu załącznika nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Kłoczew.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Marek Cąkała

*Załącznik nr 1 do Uchwały Nr XVII/124/2019
Rady Gminy Kłoczew
dnia 18 grudnia 2019 r.
w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 dla
Gminy Kłoczew”*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022 DLA GMINY KŁOCZEW

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	13
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	15
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	18
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	40
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	61
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	62
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	65
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	66
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	67
12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	80

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY KŁOCZEW

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Kłoczew na lata 2019 - 2022” jest ukierunkowanie polityki Samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;

- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2018 r. poz. 994 z późn. zm.)

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2018 r. poz. 1945).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2; art. 47, ust.

2, pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (Dz. U. z 2018 r. poz. 1202 z późn. zm.)

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2., ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępianie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia - wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli

jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,

- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii - w przypadku budowy gazociągu przesyłowego, gazociągu o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, ajętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie
(Dz. U. z 2018 r. poz. 450 z późn. zm.)

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2018 r. poz. 799 z późn. zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 1614 z późn. zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1, park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2204 z późn. zm.)

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru

zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1445 z późn. zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1983)

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2018 r., poz. 720),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r., poz. 574 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2018 r., poz. 217),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów,
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1609),
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (Dz. U. 2017 r. poz. 1674).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- o krajobrazami kulturowymi,
- o układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- o dziełami architektury i budownictwa,
- o dziełami budownictwa obronnego,
- o obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi

- zakładami przemysłowymi,
- o cmentarzami,
- o parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- o miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- o dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- o kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- o numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- o materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574)
- o instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- o przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. nr 113 poz. 661).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i

ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelii, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
- 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
- 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż

50 000 euro,

13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1-12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro

- na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2019 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r.

o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przepisy art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014-2017

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one

dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Jednym ze strategicznych założeń krajowego programu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Program stwierdza, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków.

Rolą programu krajowego jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jak mówią zapisy tego dokumentu za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli oraz od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Głównym celem Programu jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel ten realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych.
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków.

7. Kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla

osiągania ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów częściowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie

służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO. Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną

poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,

- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2015-2018 został przyjęty 26 czerwca 2015 r. Powstał w oparciu o przepisy art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest zgodny z założeniami programu krajowego.

Program spełnia rolę promującą idee ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w województwie lubelskim. Jego głównym celem jest wyznaczenie pożądaných kierunków zmian w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, możliwych do rozpoczęcia lub osiągnięcia w perspektywie 4 lat. W Programie podjęto także problem dziedzictwa niematerialnego, które rozszerza perspektywę opieki nad zabytkami o aspekty społeczne, w tym potrzeby budowania więzi regionalnych. W dokumencie wyznaczono cele strategiczne, operacyjne oraz powiązane z nimi działania, których realizacja przyczyni się do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego. Służyć temu ma wyznaczenie następujących celów strategicznych i operacyjnych:

Cel Strategiczny I:

Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno – gospodarczego regionu – w jego ramach wyznaczono następujące cele operacyjne:

- Ochrona zabytków materialnych i opieka nad zabytkami materialnymi,
- Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Cel Strategiczny II:

Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno – ekonomiczny – w jego ramach wyznaczono następujące cele operacyjne:

- Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny,
- Promocja dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami przewiduje próbę odejścia od widocznego jeszcze biernego administrowania zabytkami na rzecz idei aktywnego zarządzania dziedzictwem, myślenia o kulturze, jako czynnika rozwoju, nowej filozofii ochrony dziedzictwa poprzez włączanie go w obieg społeczno - gospodarczy.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2006-2020

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020 jest dokumentem strategicznym o charakterze długofalowym, wyznaczającym cele i kierunki rozwoju województwa lubelskiego do roku 2020. Dokument określa priorytety, według których będzie rozwijać się województwo. Realizacja priorytetów nastąpi za pomocą poszczególnych celów, spośród których największe znaczenie dla ochrony dziedzictwa kulturowego mają priorytety 2 oraz 3 i zawarte w nich cele:

Cel 2.5 Wzmocnienie i wykorzystanie kapitału kulturowego i społecznego w regionie.

Do kierunków działań celu zaliczono m.in.:

- kształtowanie postaw obywatelskich oraz rozwój różnych form społeczeństwa obywatelskiego (w tym: edukacja i promowanie korzystnych postaw społecznych, pobudzanie aktywności społeczności lokalnych, kształtowanie tożsamości regionalnej i lokalnej);
- wsparcie rozwoju sektora usług kultury (w tym: wzmocnianie instytucji kultury, tworzenie atrakcyjnej i kompleksowej oferty organizacji kulturalnych);
- upowszechnianie kultury oraz wzrost uczestnictwa społeczeństwa w szeroko pojętym życiu kulturalnym (w tym: rozwój infrastruktury słu-

zącej upowszechnianiu dóbr kultury, promocja czytelnictwa, rozwój, poprawa jakości i dostępności szkolnictwa artystycznego).

Cel 3.2 Zachowanie i wzmocnienie różnorodności przyrodniczej, krajobrazowej i kulturowej.

Strategia określa, że dziedzictwo kulturowe jest zagrożone szczególnie przez degradację techniczną obiektów zabytkowych i zanikanie krajobrazu harmonijnego, brak powszechnej świadomości mieszkańców co do wartości istniejącego dziedzictwa historycznego oraz słabe rozpoznanie zasobów kulturowych na poziomie lokalnym.

Realizacja przyjętego celu ma przyczynić się do zachowania cennych zabytków architektury i budownictwa, rozwoju bazy materialnej instytucji kulturotwórczych, utrzymania ciągłości tradycji i tożsamości mieszkańców poprzez identyfikację z miejscem zamieszkania, zmniejszenia dysproporcji w dostępności do usług kultury ludności w zależności od miejsca zamieszkania.

Kierunki działań celu:

- wzbogacanie zasobów środowiska i wdrożenie zrównoważonej gospodarki zasobami naturalnymi, w tym zachowanie walorów krajobrazowych obszarów wiejskich (zachowanie zróżnicowanych form rolnictwa i pejzażu wiejskiego, rewaloryzacja układów urbanistycznych, poprawa ładu przestrzennego jednostek osadniczych);
- ochrona kulturowa regionu, wzbogacenie różnorodności krajobrazowej i kulturowej (w tym: rewaloryzacja wartościowych obiektów, układów urbanistycznych i przestrzeni publicznych, tworzenie parków kulturowych, turystycznych szlaków kultury regionalnej, poprawa bazy lokalowej i funkcjonowania placówek kultury).

Cel 3.3 Rozwój ośrodków miejskich oraz funkcji metropolitalnych Lublina

W miastach województwa obserwuje się negatywne zjawiska, takie jak m.in. degradacja bądź zły stan zachowania przestrzeni zabytkowej.

Kierunki działań celu:

- rozwój większych i średnich miast województwa, wzmocnienie ich potencjału społeczno-ekonomicznego i turystycznego (w tym: wsparcie

infrastruktury technicznej wspomagającej turystykę, usługi publiczne i rynkowe, zwiększenie sieci usług kultury, poprawa warunków życia mieszkańców poprzez modernizację infrastruktury społecznej i komunalnej);

- rewitalizacja miast i zdegradowanych obszarów zurbanizowanych (w tym: rewitalizacja zabytkowej tkanki miejskiej);
- rozwój układu ulicznego i infrastruktury technicznej miast (w tym: infrastruktura rekreacyjna – ścieżki rowerowe i spacerowe);
- racjonalna gospodarka przestrzenią powiązana z efektywną polityką urbanistyczno – architektoniczną (w tym: poprawa skuteczności i znaczenia planowania przestrzennego dla rozwoju obszarów miejskich, wspieranie racjonalnej urbanizacji, poprawa estetyki i wizerunku miast).

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Plan wskazuje cele strategiczne zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego. Są to:

- poprawa jakości środowiska kulturowego poprzez ochronę wartości regionalnych,
- rewaloryzacja zasobów zabytkowych,
- kształtowanie rozwoju w ciągłości (kontynuacji) historycznej i kulturowej,
- porządkowanie struktury przestrzennej celem optymalizacji intensywności zabudowy i poprawy estetyki krajobrazu województwa.

Trzy główne cele zagospodarowania przestrzennego w województwie lubelskim:

Cel 1 – Efektywne wykorzystanie stanu zainwestowania, na które składa się m.in. ochrona środowiska przyrodniczego i kulturowego o najwyższych wartościach.

Cel 2 – Tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju województwa i podnoszenie poziomu i jakości życia mieszkańców przez m.in. poprawę walorów estetycznych struktur przestrzennych i krajobrazu.

Cel 3 – Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i konkurencyjności obszaru województwa, a przede wszystkim m.in. zwiększenie atrakcyjności województwa

z punktu widzenia walorów środowiska i kontaktów z bliższym i dalszym otoczeniem.

W sferze zagospodarowania przestrzennego - środowisko kulturowe sformułowano następujące cele:

Cel główny: Ochrona i pomnażanie dziedzictwa kulturowego oraz jego wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju społecznego i gospodarczego.

Cele operacyjne:

- umacnianie publicznego charakteru zadań samorządów w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie zapewnienie systemowych warunków ich finansowania;
- tworzenie warunków ochrony i promowania dziedzictwa kulturowego regionu jako miejsca spotkań trzech różnych kultur: łacińskiej, prawosławnej i żydowskiej;
- tworzenie warunków powszechnej dostępności dóbr kultury niezależnie od środowiska społecznego i miejsca zamieszkania.

W sferze zagospodarowania przestrzennego - środowisko przyrodnicze sformułowano następujące cele:

Cel główny: Kształtowanie struktur przestrzennych powstrzymujących dewaloryzację środowiska i umożliwiających aktywną ochronę jego wartości w warunkach gospodarczego wykorzystania.

Cele operacyjne:

- dostosowanie zagospodarowania przestrzennego do cech naturalnych, predyspozycji, walorów i odporności środowiska na antropopresję - harmonizacja zagospodarowania przestrzennego z układem przyrodniczym;
- zachowanie i pomnażanie dziedzictwa przyrodniczego i walorów krajobrazowych.

W sferze zagospodarowania przestrzennego - sieć osadnicza sformułowano następujące cele:

Cel główny: Tworzenie warunków racjonalnej i ekonomicznie efektywnej urbanizacji województwa.

Cele operacyjne:

- wspomaganie rozwoju sieci miast i innych ośrodków generujących aktywizację społeczno-gospodarczą;
- wdrażanie wzorów wielofunkcyjnego modelu obszarów wiejskich.

W sferze zagospodarowania przestrzennego – infrastruktura społeczno – gospodarcza sformułowano następujące cele:

Cel główny: Kształtowanie optymalnego przestrzennie, funkcjonalnie i ekonomicznie modelu wyposażenia regionu w obiekty i urządzenia infrastruktury społeczno-gospodarczej, służącej wzmocnieniu jego atrakcyjności rozwojowej, konkurencyjności i jakości życia mieszkańców.

Cel operacyjny:

- rozwój bazy turystycznej i rekreacyjnej w warunkach ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych.

Naczelną zasadą zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego określono wpisanie dziedzictwa kulturowego w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz, co dotyczy zarówno zespołów, jak i poszczególnych obiektów zabytkowych.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego ustalono również zasady gospodarowania przestrzenią do których zaliczono m.in.: szczególną ochronę i oszczędne wykorzystanie przestrzeni niezurbanizowanej, stanowiącej trudno odnawialny zasób przestrzeni regionu, ze szczególnym uwzględnieniem m.in. krajobrazów wiejskich o zachowanej tożsamości kulturowej.

Wiodące działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego regionu lubelskiego obejmują takie dziedziny, jak:

- ochrona miast historycznych (ochrona, konserwacja, rewaloryzacja i rewitalizacja historycznej substancji i struktury zabytkowej oraz kreowanie wizerunku zespołu zabytkowego jako żywego elementu współczesnego i rozwijającego się miasta);
- rewaloryzacja krajobrazów (najcenniejszych założeń kompozycyjnych i krajobrazowych);

- zabytki sakralne;
- obszary archeologiczne;
- ochrona krajobrazu kulturowego;
- działania proturystyczne – zagospodarowanie obiektów historycznych i zasobów kulturowych dla potrzeb turystyki.

Główne kierunki i priorytety działań w zakresie ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego w województwie:

- prowadzenie ochrony konserwatorskiej poprzez konserwację będącą działaniem zmierzającym do permanentnego utrzymania zabytków w stanie gwarantującym zachowanie ich wartości, rewaloryzacje i adaptacje do nowych funkcji oraz „kontynuacje” czyli tworzenie współczesnego otoczenia zabytków w nawiązaniu do tradycji.
- kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego.
- tradycja i tożsamość kulturowa – utrzymanie ciągłości tradycji i tożsamości ludności z miejscem zamieszkania.
- rozwój aktywności kulturalnej.

PROGRAM ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Program określa stan środowiska kulturowego województwa lubelskiego. W diagnozie przedstawione zostały instytucje i organizacje pełniące role kulturotwórczą, nakłady finansowe jednostek samorządu terytorialnego na kulturę oraz dane dotyczące uczestnictwa w kulturze różnych grup ludności.

Przeprowadzona diagnoza, pozwoliła na wskazanie słabych i mocnych stron sfery kulturowej województwa. Do mocnych stron zaliczono m.in. bogate dziedzictwo kulturowe – wysokie nasycenie obszarów wiejskich w województwie obiektami kultury – ciekawymi i różnorodnymi oraz wielokulturowy charakter dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

Słabe strony to m.in.: niskie nakłady finansowe na kulturę, w tym na remonty i konserwację zabytków oraz brak badań, analiz i opracowań dotyczących środowiska kulturowego na obszarach wiejskich.

Szans rozwoju kultury upatruje się w działaniach takich jak: możliwość wykorzystania funduszy strukturalnych w sferze kultury czy rozwój turystyki.

Prognoza rozwoju środowiska kulturowego opracowana w ramach programu wskazuje, że działalność kulturalna i dziedzictwo narodowe będą stanowiły w przyszłości niezwykle ważny czynnik konkurencyjności regionów, z tego też względu należy traktować kulturę nie tylko jako odbiorcę efektów wzrostu gospodarczego, ale właśnie jako stymulatora rozwoju.

KONCEPCJA PROGRAMOWO - PRZESTRZENNA ROZWOJU TURYSTYKI I REKREACJI W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Celem nadrzędnym Koncepcji jest „Podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności turystycznej województwa, zwiększenie ruchu turystycznego przy jednoczesnym zachowaniu walorów kulturowych i przyrodniczych regionu”. W ramach tego celu wyznaczono następujące priorytety:

Priorytet 1. Tworzenie i rozwój markowych produktów turystycznych

Cel operacyjny 1.1 Podnoszenie konkurencyjności produktów strategicznych dla rozwoju turystyki w województwie

Kierunki działań celu:

- kreowanie nowoczesnej oferty turystycznej w oparciu o walory kulturowe markowych produktów turystycznych,
- utrzymywanie i promowanie istniejących kulturowych szlaków turystycznych,
- lepsza ochrona i ekspozycja istniejących atrakcji turystycznych województwa, a zwłaszcza dziedzictwa kultury, historii i unikatowych walorów przyrodniczych,
- poprawa wizerunku i postrzegania województwa lubelskiego.

Priorytet 2. Kształtowanie walorów turystycznych województwa

Cel operacyjny 2.1 Podnoszenie atrakcyjności poprzez ochronę, ekspozycje zasobów kulturowych i przyrodniczych

Kierunki działań celu:

- ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej,
- ochrona kulturowa, wzbogacenie kulturowe regionu (m.in.: ochrona i rewaloryzacja, a także podniesienie ekspozycyjności wszystkich zabytkowych zespołów architektonicznych obiektów drewnianych i murowanych oraz zespołów urbanistycznych ochrona i rewaloryzacja oraz podniesienie ekspozycyjności wszystkich sanktuariów w regionie).

Priorytet 3. Rozwój infrastruktury turystycznej i usług turystycznych

Cel operacyjny 3.3 Wsparcie rozwoju infrastruktury uzupełniającej

Kierunek działań celu:

- dostosowanie istniejących placówek kultury do potrzeb ruchu turystycznego i ich szersze udostępnienie dla turystów.

Koncepcja wskazuje główne kierunki kształtowania przestrzeni turystycznej województwa lubelskiego oraz określa czynniki atrakcyjności turystycznej wskazanych obszarów i rejonów. Zaliczyć do nich można:

- występowanie zespołów i obiektów zabytkowych o wysokich walorach dziedzictwa kulturowego oraz sanktuariów,
- walory przyrodnicze i krajobrazowe,
- walory kulturowe,
- sposoby udostępniania walorów turystycznych obszaru.

Koncepcja zwraca też uwagę na ważną rolę turystyki kulturowej. Wykreowanie wydarzeń i imprez kulturalnych oraz miejsc z nimi związanych jest szansą dla regionu. Główne kierunki rozwoju sektora turystycznego to m.in.:

- turystyka krajoznawcza - indywidualna i zorganizowana (wycieczkowa) wykorzystująca dziedzictwo kulturowe, oparte o ekspozycje zabytków oraz bogatą i barwną historię regionu;
- turystyka wielokulturowego pogranicza - związana z różnorodnością i wielokulturowością historyczną regionu;
- turystyka promocyjna - związana z walorami turystycznymi lubelskiej wsi, z obyczajami, czy twórczością ludową, walorami etnograficznymi, folklorem.

Tradycje kultury ludowej kultywowane są w wielu miejscowościach regionu, a ich ochronie i popularyzacji służy szereg festiwali i przeglądów. Obejmuje ona także promocję organizowanych przez organizacje i samorządy cyklicznych imprez artystycznych, folklorystycznych czy też sportowych;

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU RYCKIEGO

Na rok 2019 powiat rycki nie posiada opracowanego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY KŁOCZEW

Dla miejscowości Kłoczew Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego wyznacza rangę lokalnego ośrodka kultury, wynikającą z istniejących uwarunkowań i pośrednio ze struktury osadnictwa z utrzymaniem istniejących instytucji kultury.

W zakresie ochrony wartości kulturowych terenu objętego opracowaniem, ustalono historyczne rozplanowanie przestrzenne, historyczną strukturę funkcjonalną, wartościowe obiekty kubaturowe oraz wartości ekspozycyjno-krajobrazowe. Wnioski wypływające ze stanu wartości kulturowych terenu objętego opracowaniem, umożliwiły określenie stref ochrony konserwatorskiej. Strefy te grupują obszary i zespoły o podobnej wartości kulturowej, przyrodniczej i krajobrazowej. Wyznaczenie w ich zasięgu

chronionych pojedynczych obiektów, umożliwia ponadto ich ochronę niezależnie od charakteru strefy w jakiej się znajdują.

STREFA „A” – pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej, obejmuje: zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków „A”, wskazane do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków:

- Jagodne (właśc. obręb Gozd) – zespół podworski: dwór, rządcówka, park krajobrazowy oraz dwie oficyny, kuźnia, trzy budynki gospodarcze – rejestr zabytków: A/346;
- Kłoczew ul. Długa – kościół paraf. pw. św. Jana Chrzciciela, dzwonnica, kaplica pw. św. Barbary, brama prowadząca na cmentarz kościelny wraz z otoczeniem – rejestr zabytków: A/1162;
- Kłoczew – park krajobrazowy – rejestr zabytków: A/1162;
- Zadybie Stare – zespół podworski: dwór, stajnia, stodoła, gorzelnia, park – rejestr zabytków: A/417;

Strefa „A” obejmuje obszar, na którym elementy historycznego układu przestrzennego miejscowości lub jego części, tzn. rozplanowanie, zabudowa oraz związany z nim integralnie teren i krajobraz zachowały się w tak wysokim stopniu, że znajdujący się na nim zespół wyróżnia się w całości układu przestrzennego współczesnej miejscowości swoimi cechami przestrzennymi, a w szczególności tym, że dominują w nim elementy historycznej kompozycji przestrzennej, obrazujące czytelnie historyczne pochodzenie zespołu oraz reprezentacyjne lub typowe dla pewnego okresu rozwoju architektury i urbanistyki pod względem rozplanowania, zabudowy oraz układu terenu i krajobrazu.

Wytyczne konserwatorskie dla strefy „A” zostały określone w formie zakazów, wymagań i postulatów:

- obszary i obiekty objęte strefą A należy zachować w ich pierwotnej formie zewnętrznej i wewnętrznej,
- wymaga się zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, tj. utrzymanie istniejącej sieci dróg, alei, szpalerów roślinności wysokiej, osi widokowych i kompozycyjnych, układu stawów i cieków wodnych,
- wymaga się zachowania istniejących podziałów parcelacyjnych,

- zakazuje się wytyczania nowych ciągów komunikacyjnych.

W miejscowości Zadybie Stare w obrębie zespołu dworsko-parkowego wpisanego do rejestru zabytków pod nr A/417, projektowana zmiana funkcji na działce nr 38/1 w planie miejscowym winna sankcjonować historyczny i reprezentacyjny charakter miejsca. Możliwa jest adaptacja dworu na mieszkanie właściciela (funkcja rezydencjonalna), pensjonat, hotel, usługi ogólnospołeczne i kulturalne np. sale konferencyjne, miejsce imprez kulturalnych, itp. przy uwzględnieniu (jako funkcji uzupełniającej) części mieszkalnej. Teren zabytkowego parku należy utrzymać w niezmienionej funkcji z docelową rewaloryzacją założenia.

Wszelkie prace prowadzone przy zabytkach wpisanych do rejestru wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego w formie decyzji administracyjnej i mogą zostać poprzedzone wydaniem zaleceń konserwatorskich zgodnie z odpowiednimi przepisami szczegółowymi. Dla obiektów i zespołów objętych ścisłą ochroną konserwatorską (wpisanych do rejestru zabytków) ustala się:

- zachowanie zabytków w ich obecnej formie przestrzennej wraz z ich najbliższym otoczeniem;
- utrzymanie, w miarę możliwości, pierwotnych funkcji obiektów zabytkowych (dopuszcza się możliwość dokonania zmian w sposobie użytkowania o ile zostaną zaakceptowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków);
- użytkowanie gwarantujące zachowanie i utrzymanie zabytku;
- przywracanie w miarę możliwości, utraconych wartości obiektom przy poprawie standardu funkcjonalnego i technicznego;
- zagospodarowanie terenów otaczających w sposób zgodny z zabytkowym charakterem obiektu;
- zagwarantowanie stref ochrony krajobrazowej i osi widokowych, stref ekspozycji i stanowisk wpisanych do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków;
- pozyskiwanie inwestorów zainteresowanych zagospodarowaniem i rewaloryzacją obiektów zabytkowych.

STREFA „B” - ochrony zachowanych elementów zabytkowych, obejmuje: zabytki nieruchome ujęte w wojewódzkiej ewidencji - niewpisane do rejestru zabytków woj. lubelskiego, wskazane do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków:

- Gozd - wiatrak koźlak;
- Jagodne - czworak;
- Kłoczew - organistówka przy kościele parafialnym;
- Kłoczew - domek kościelny;
- Rybaki - młyn, ob. elektryczny;
- Stare Zadybie - obora (w zespole dworsko - parkowym wpisanym do rejestru zabytków);
- Stare Zadybie - magazyn spirytusu (przy gorzelni wpisanej do rejestru zabytków);
- Wylezin - młyn wodny;
- Wola Zadybska Nr 21 - chałupa;
- Zaryte Olszyniak - młyn wodny.
- Gozd - cmentarz mariawicki;
- Kłoczew - cmentarz parafialny rzymskokatolicki.

Wszelkie prace prowadzone przy zabytkach nie wpisanych do rejestru a ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają uzgodnienia z właściwym konserwatorem zabytków, a do czasu jej założenia w odniesieniu do zabytków ujętych w wojewódzkiej ewidencji.

STREFA „K - ochrony krajobrazu, obejmuje:

- teren przy cmentarzu parafialnym w Kłoczewie,
- teren stawów przy zespole dworskim w Jagodnem,
- teren ze stawami przy młynie Olszyniak - Zaryte,
- teren ze stawami przy młynie w Rybakach,
- teren przy zespole dworskim i gorzelni w Starym Zadybiu,
- teren ze stawami przy młynie w Wylezinie.

Strefa „K” obejmuje tereny krajobrazu integralnie związane z zespołem zabytkowym, znajdujące się w jego otoczeniu. Granice strefy „K” wyznacza się obejmując nimi obszary jednorodne pod względem rodzaju pokrycia terenu lub rodzaju związków widokowych w zespole zabytkowym. Strefa „K” została

wprowadzona jako uzupełnienie stref ochrony konserwatorskiej „A” i „B” w charakterze otuliny. W strefie tej postuluje się:

- zachowanie istniejącego drzewostanu o charakterze zabytkowym,
- utrzymanie istniejącego użytkowania,
- nie wprowadzanie zwartych nasadzeń wysoką roślinnością,
- nie lokalizowanie obiektów kubaturowych,
- wszelkie działania inwestycyjne i prace projektowe w tej strefie wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w ramach obowiązujących unormowań prawnych.

STREFA „E” – ochrony ekspozycji zespołu zabytkowego, obejmuje:

- widok na zespół kościoła parafialnego w Kłoczewie z drogi Trojanów – Kłoczew na wysokości cmentarza parafialnego w kierunku wschodnim.

Strefa „E” jest strefą ochrony ekspozycji, która obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych. Wyznaczenie granic strefy „E” jest zależne od wielkości i bogactwa sylwety zespołu zabytkowego, od rozłożenia akcentów dominujących, wreszcie od ukształtowania terenu, na którym położony jest zespół zabytkowy oraz tereny otaczające. Strefa ta podlega następującym rygorom:

- wprowadza się zakaz zwartych nasadzeń wysoką roślinnością,-wprowadza się zakaz wznoszenia obiektów kubaturowych,
- wszelkie działania inwestycyjne i prace projektowe w tej strefie wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w ramach obowiązujących unormowań prawnych.

Ze względu na istniejące uwarunkowania, dla obszarów ujętych strefami ochrony konserwatorskiej, proponuje się sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego powinno odbywać się poprzez:

- kontynuowanie tradycyjnych form osadnictwa,
- utrzymanie regionalno – historycznej skali i struktury jednostek osadniczych,
- skupianie zabudowy na zasadzie dogęszczania istniejącej struktury jednostek osadniczych, przy kontynuowaniu historycznego układu i charakteru,

- osłonę zielenią wysoką obiektów dysharmonijnych,
- kształtowanie form zabudowy nawiązujących do budownictwa tradycyjnego, utrzymanie obiektów małej architektury współtworzących walory krajobrazu kulturowego.

Należy stwierdzić, że choć pod względem archeologicznym gmina nie należy do najbogatszych, (co prawda znaczna jej część nie została zbadana) odkryto i tutaj kilkanaście stanowisk, które roszą spore nadzieje na uzyskanie ciekawych wyników naukowych i efektownych zabytków (takie efekty przyniosły badania np. w Kłoczewie stan. 1). Celowe, a nawet konieczne wydaje się podjęcie kroków w celu ich ochrony, a w przypadku koniecznej inwestycji połączonej z niszczeniem zabytków, dokładnego ich zbadania.

Przy opracowaniach studialnych zaleca się stosować następujący podział stanowisk archeologicznych w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków, w zależności od ich wartości poznawczej (naukowej):

1. Stanowiska archeologiczne pod ścisłą ochroną, tereny o rozpoznanej zawartości relikwów archeologicznych i określonych ściśle granicach, np. grodziska, wzgórza zamkowe, pojedyncze kurhany, cmentarzyska kurhanowe lub inne o dużej wartości poznawczej stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Na terenie gminy Kłoczew takich stanowisk dotychczas nie zarejestrowano.
2. Stanowiska pradziejowe i wczesnośredniowieczne (do XIII w) o znanej lokalizacji oraz wsie o XV i XVI-wiecznej metryce. Wśród tych stanowisk w wypadku konieczności prowadzenia inwestycji, która narusza ziemię poniżej 30 cm konieczne są przedinwestycyjne badania archeologiczne, które muszą być uzgodnione z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Lublinie. Tutaj należy zaliczyć pozostałe znane stanowiska pradziejowe.
3. Domniemane stanowiska archeologiczne – miejsca niedostępne podczas badań powierzchniowych lub szczególnie zagrożone zniszczeniem a charakteryzujące się dobrymi warunkami osadniczymi, choć nie odkryto dotychczas stanowisk archeologicznych oraz stanowiska średniowieczne i nowożytnie. Możliwe są lokalizacje inwestycji pod warunkiem powiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na 14 dni przed terminem przystąpienia do prac ziemnych o charakterze inwestycji liniowych, sieciowych, wielkokubaturowych, budowy dróg i melioracji itp. (art. 22 ustawy z 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury).

Obszar ochrony stanowisk wyznaczono opierając się na granicach naturalnych terenu (drogi, cieki) lub dobrze widoczne punkty orientacyjne. Dla stanowisk z pkt. 2 wszelka działalność inwestycyjna, a w szczególności ta, która łączy się z naruszeniem ziemi na głębokość 30 cm, musi być dokonywana po uprzednim uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim. W razie stwierdzenia reliktyw archeologicznych wszelkie prace powinny być przerwane, a teren udostępniony do ratowniczych badań archeologicznych przeprowadzanych w trybie pilnym dla szybkiego udostępnienia terenu pod inwestycję. Ich wyniki powinny decydować o możliwości kontynuowania prac, ewentualnie o ich zaniechaniu i zmianie przeznaczenia gruntów. Teren przebadany archeologicznie jest uważany za zniszczony (za wyjątkiem reliktyw architektury) i jako taki może być udostępniony do dalszych prac budowlanych.

Wojewódzki Konserwator Zabytków może nie udzielić zgody na lokalizację inwestycji na obszarze zabytkowym, jeżeli przemawiają za tym postanowieniem ważne względy merytoryczne (ochrona, zachowanie unikatowych wartości naukowych zabytków dla przyszłych badań). W uzasadnionych przypadkach Wojewódzki Konserwator Zabytków może zrezygnować z wymogu nadzoru konserwatorskiego, gdyż dane dot. stanowisk archeologicznych nie zawsze pokrywają się całkowicie z informacjami na mapach zasadniczych lub gdy mamy do czynienia z drobną inwestycją np. przyłącza kabla. Jeżeli fakt niszczenia lub zagrożenia substancji zabytkowej stanowiska archeologicznego zostanie ujawniony, Wojewódzki Konserwator Zabytków podejmuje działania prowadzące do wpisu zagrożonego stanowiska do Rejestru Zabytków. Decyzja o wpisie do Rejestru Zabytków określa warunki użytkowania gruntów lub obszaru wpisanego do Rejestru.

W związku z powyższym w tekście studium umieszcza się poniższy zapis: Wszelkie prace ziemne prowadzone w obrębie wyznaczonych stanowisk archeologicznych wymagają przeprowadzenia badań archeologicznych w formie nadzoru. Na badania te należy uzyskać pozwolenie LWKZ. Planowane w obrębie stanowisk archeologicznych duże zamierzenia inwestycyjne m.in. związane z budową nowych budynków i inwestycji liniowych (drogi, sieci, melioracje, infrastruktura techniczna), którym towarzyszą prace ziemne i przekształcenia naturalnego ukształtowania - wymagają wcześniejszego uzgodnienia w celu uzyskania zaleceń konserwatorskich dla przedmiotowej inwestycji.

W przypadku ujawnienia podczas pozostałych nienadzorowanych archeologicznie prac ziemnych i budowlanych przedmiotów, które posiadają cechy zabytku archeologicznego (np.. fragmenty naczyń glinianych, szklanych, kafli, fragmenty konstrukcji murowanych, drewnianych, wyroby metalowe, znaleziska monetarne, materiały kostne będące pozostałością pochówków, itp.) osoby prowadzące roboty obowiązane są wstrzymać wszelkie prace mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryte zabytki, a także zabezpieczyć je oraz miejsce ich odkrycia i niezwłocznie zawiadomić Lubelskiego Konserwatora Zabytków lub Wójta Gminy.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY

W aktualnym podziale administracyjnym kraju gmina wchodzi w skład powiatu ryckiego w województwie lubelskim. Sąsiadujące gminy to: Trojanów i Żelechów z powiatu garwolińskiego w województwie mazowieckim, Wola Mysłowska i Krzywda z powiatu łukowskiego oraz Nowodwór i Ryki z powiatu ryckiego. Gmina Kłoczew posiada powierzchnię 143,2 km². Liczba miejscowości w gminie wynosi 32, w tym 30 tzw. miejscowości statystycznych (dla których wyodrębniono dane w Narodowym Spisie Powszechnym w 1988 r.). Liczba sołectw wynosi 27.

Gmina Kłoczew położona jest obok drogi ekspresowej (nr 17) o znaczeniu międzynarodowym, niemal w połowie odcinka tej drogi z Warszawy do Lublina. Powiązania kolejowe umożliwia linia kolejowa Dęblin-Łuków, przebiegająca również poza terenem gminy.

Peryferyjne położenie w stosunku do większych ośrodków miejskich (Warszawy, Lublina, Radomia i Siedlec) oraz niewielkie najbliższe miasta (Ryki ok. 11 tys. mieszkańców, Żelechów ok. 4 tys.) przesądzają o rolniczym charakterze gminy. Powierzchnia użytków rolnych (w granicach administracyjnych) wynosi nieco ponad 10 tys. ha. Wysokie zatrudnienie w rolnictwie sprawia, że przy przeciętnych warunkach

glebowych gmina posiada poziom produkcji zwierzęcej znacznie przewyższający średni w powiecie ryckim i województwie lubelskim.

Pod względem fizycznogeograficznym (wg J. Kondrackiego) gmina Kłoczew leży na obszarze mezoregionu Wysoczyzna Żelechowska, należącego do makroregionu do Niziny Południowo Podlaskiej. Rzeźba obszaru gminy Kłoczew została wykształcona przez lądolód stadiału Warty. Pod względem morfologicznym położona jest na zdenudowanej wysoczyźnie morenowej. Obszar gminy, to powierzchnia wysoczyzny morenowej rozcięta doliną Okrzejki i Swarzyny. W ukształtowaniu powierzchni gminy wyróżniają się liczne, stosunkowo płytkie i rozległe doliny boczne w stosunku do dolin wymienionych rzek, które powodują charakterystyczne urozmaicenie rzeźby.

Obszar gminy Kłoczew leży w dorzeczu Wisły, w zlewni Okrzejki. Tylko północne fragmenty gminy należą do zlewni Wilgi. Rzeka Okrzejka jest prawostronnym dopływem Wisły. Jej źródła znajdują się poza gminą Kłoczew. Na terenie gminy, w obrębie rozległej doliny jest na fragmentach wschodnich uregulowana i stanowi element systemu melioracyjnego. Obiektem szczególnym jest kompleks stawów w Goździe o pow. 200 ha. Prawostronnym lokalnym dopływem Okrzejki jest rzeka Swarzyna. Wraz ze swym dopływem: Kobyłą Rzeką i systemem drobniejszych cieków tworzy dość rozległy system hydrograficzny

Lesistość gminy jest bardzo niska i wynosi niewiele ponad 20 % przy średniej krajowej 27% . Jednak i tak mała wielkość jest stosunkowo wysoka na tle całego regionu. Lasy na terenie gminy występują równomiernie w niewielkich kompleksach poza dolinami. Większe zespoły leśne występują:

- na północy (wzdłuż wododziału od Nowego Zadybia na wschód, wzdłuż granicy gminy),
- na południowym wschodzie (Bramka, Zwadnik, Czernic),
- na zachód od wsi gminnej Kłoczew.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY

Wczesnośredniowieczne osadnictwo na terenach, na których położona jest obecna gmina Kłoczew, udokumentowane jest zarówno materiałami źródłowymi pisanymi, jak i zabytkami archeologicznymi odkrytymi na tym obszarze, podczas powierzchniowych badań archeologicznych w ramach opracowywania Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. W okresie powstawania państwowości polskiej, na terenach południowego Mazowsza prawobrzeżnego i ziemi sieciechowskiej a później stężyckiej, do której przynależał obszar dzisiejszej gminy Kłoczew, osadnictwo rozprzestrzeniało się najpierw wzdłuż Wisły a następnie posuwało się w kierunku wschodnim. Proces ten był bardzo powolny z uwagi na to, iż tereny te były mocno porośnięte lasami, a także nękane były grabieżczymi napadami Jadźwingów, Litwinów i Rusinów. Bardziej masowe osadnictwo po prawej stronie Wisły, rozwinęło się w końcu XIII wieku po rozgromieniu plemienia Jadźwingów oraz po podpisaniu unii polsko-litewskiej.

Duży wpływ na zwiększenie osadnictwa i zasiedlanie tych terenów, miała decyzja biskupa krakowskiego Bodzanty w 1359 roku, zwalnijąca mieszkańców ziemi sieciechowskiej, lubelskiej i łukowskiej od dziesięciny kościelnej na trzydzieści lat. W wyniku wspomnianych faktów nastąpiła masowa ekspansja etniczna elementów mazowieckich z lewego brzegu Wisły i rozpoczęło się intensywne zasiedlanie tych terenów. Dlatego we wczesnym średniowieczu powstają tu osady leśne a następnie targowe, do których zaliczany jest Kłoczew. Ponadto XIV-wieczną metrykę posiada wieś Zadybie Stare, stanowiąca w tym czasie własność królewską.

W 1568 roku powstała samodzielna ziemia stężycka. Ziemia stężycka podzielona była na parafie. Teren obecnej gminy podzielony był między parafie: Kłoczew, Żelechów Okrzeja i Korytnica. W obecnej gminie Kłoczew były wsie królewskie oraz wsie prywatne.

Kłoczew i okolice był ważnym rejonem produkcji zboża na eksport. Zapiski informujące o tym fakcie odnoszą się zarówno do wsi królewskich jak i prywatnych. Zboże spławiano Wisłą do Gdańska a stamtąd drogą morską przewożono je na zachód Europy.

Tragicznym czasem w historii tych ziem był „potop” szwedzki. Wiele wsi było opuszczonych a w parafii Kłoczew skupiającej 7 wsi pozostało tylko 94 domy mieszkalne. Z upadku te tereny podniosły się dopiero w końcu XVIII wieku.

W 1795 roku w wyniku III rozbioru upadła I Rzeczpospolita. Wtedy to województwo sandomierskie i lubelskie stało się częścią zaboru austriackiego. Z tych ziem utworzono Galicję Zachodnią w ramach Cesarstwa Austrii. Galicja Zachodnia podzielona była na cyrkuły. Kłoczew znalazł się w cyrkule łukowskim. Na przełomie 1801 i 1802 roku cyrkuł łukowski został zlikwidowany a Kłoczew znalazł się w cyrkule lubelskim. Ten stan również nie trwał długo, ponieważ wiosną 1809 roku wojska napoleońskie oraz armia Księstwa Warszawskiego pokonały armię austriacką i Galicja Zachodnia, na mocy pokoju wiedeńskiego z 1809 roku, znalazła się w obrębie Księstwa Warszawskiego.

Księstwo Warszawskie jako twór czasów napoleońskich podzielony był wzorem Francji na powiaty i departamenty. Administracja Księstwa Warszawskiego postanowiła podzielić nowe ziemie nie nawiązując do czasów I RP ani do podziałów austriackich. Prace nad podziałem administracyjnym trwały aż do kwietnia 1810 roku, kiedy na mocy dekretu podzielono nowe ziemie na powiaty i departamenty. Utworzono wtedy zupełnie nowy powiat żelechowski skupiający całość ziem obecnej gminy. Powiat żelechowski należał do departamentu siedleckiego.

W 1815 roku upadło Księstwo Warszawskie a departament siedlecki znalazł się w składzie Królestwa Polskiego pod berłem cara. Rosjanie nie chcieli zrażać do siebie Polaków. Powstała wtedy armia polska, nadano liberalną konstytucję a dawne departamenty przemianowano na polską nazwę, województwa. Utrzymał się podział na powiaty, wprowadzono za to dodatkowy podział na obwody, wchodzące w skład województw, skupiające po dwa lub trzy powiaty. Powiat żelechowski i łukowski tworzyły obwód łukowski w województwie siedleckim.

Po powstaniu listopadowym skończył się okres liberalnego podejścia do spraw Polski. Województwa przemianowano na gubernie a w 1845 roku dotychczasowe powiaty stały się okręgami, obwody zaś przemianowano na powiaty. Tak, więc cały teren gminy wszedł do powiatu łukowskiego. Powiat łukowski wszedł w skład dużej guberni lubelskiej, zlikwidowano gubernie siedlecką.

Rok 1864 przyniósł ogromne zmiany na polskiej wsi. Na mocy ukazu carskiego dokonano uwłaszczenia chłopów. Dotychczasowe obszary dworskie lub rządowe zostały w dużej części rozparcelowane pomiędzy użytkujących je chłopów. Jednak część folwarków pozostała w rękach szlachty i rządu.

Drugim ważnym wydarzeniem z tego okresu było utworzenie samorządowych gmin wiejskich. Gminę tworzyły zarówno grunty włościańskie (chłopskie) jak i dworskie (folwarki). Częściami składowymi były gromady (wsie) na czele z sołtysem, którego wybierało zgromadzenie gromadzkie. Organem uchwałodawczym gminy było zebranie gminne, na którym prawo głosu mieli gospodarze posiadający co najmniej 3 morgi gruntu. Zebranie gminne wybierało wójta i ławników (zarząd gminy). Wójt miał uprawnienia policyjno-administracyjne i sędownicze. Wójt gminy musiał posiadać przynajmniej 25 lat. Musiał też mieć przynajmniej 6 mórg gruntu. Nie miał obowiązku posiadać umiejętności pisania i czytania. Gmina zarządzała szkolnictwem gminnym. Urzędem gminy kierował pisarz gminny, który często był najważniejszą osobą w urzędzie z racji umiejętności pisania i czytania.

W 1864 roku utworzono gminę wiejską Kłoczew. W skład gminy weszły wszystkie miejscowości obecnej gminy z wyjątkiem Wylezina włączonej do gminy Trojanów. W 1867 roku Rosjanie wprowadzili już ostatnią reformę administracyjną. Powiat łukowski podzielono na mniejsze powiaty. Powstał wtedy powiat garwoliński a w jego składzie gmina Kłoczew. Powstała też od nowa gubernia siedlecka w skład której weszły powiaty łukowski i garwoliński.

W skład gminy Kłoczew w drugiej połowie XIX wieku wchodziły: Bramka, Borucicha, Budziska, Carewdar, Czernie, Dworzec, Derlatka, Grabów, Gozd, Gęsia Wólka, Janopol, Jagodne, Kłoczew, Kawęczyn, Kokoszka, Kąty, Kurzelaty, Kosiny, Leonów, Majaczyn, Ochodno, Przykwa, Pyrka, Padacz, Polny młyn, Rybak, Sokoła, Sosnówka, Stryj, Serwatka, Szczepaniec, Wilhelmów, Wola Zadybska, Wygranka, Zwadziek, Zofinin, Zadybie i Zaryte.

W całej gminie w 1882 roku były trzy szkoły elementarne, gospodarstwa rybne w Jagodnem i Zadybiu. Kilka cegielni, wiatraków i młynów wodnych na rzece Okrzejce.

W 1914 roku wybuchła I wojna światowa. W wyniku działań wojennych wojska rosyjskie zostały w 1915 roku wyparte przez wojska niemieckie i austro-węgierskie. Tereny nadwieprzańskie znalazły się pod wojskową okupacją niemiecką.

W listopadzie 1918 roku skończyła się niemiecka okupacja. Po odzyskaniu niepodległości pierwszymi jednostkami administracyjnymi jakie funkcjonowały były gminy i powiaty. W sierpniu 1919 roku na mocy ustawy sejmowej powstało województwo lubelskie a w jej składzie powiat garwoliński. W II Rzeczypospolitej granice gmin i powiatów nie zmieniły się.

Według spisu powszechnego z 1929 roku gmina Kłoczew liczyła 1431 domy i 9 226 mieszkańców, z czego było 4 832 kobiet i 4 394 mężczyzn. Większość społeczności gminy stanowili rzymskokatolicy było ich 8 398 osób. Dużą grupę wyznaniową stanowili mariawici było ich 818 osób. W gminie mieszkało tylko 4 Żydów i 6 wyznawców prawosławia. Mariawici mieszkali głównie w Goździe (324 osoby), Grabowie Szlacheckim (230), Rzeczycy (78), Sokole (56), Wojciechówce (16) i Bramce (15 osób).

W skład gminy wchodziły następujące miejscowości: Borucicha, Bramka, Budziska, Czernic, Derlatka, Dworzec, Gęsia Wólka, Gozd, Górki, Grabów szlachecki, Huta Wymyśle, Huta Zadybska, Jagodne, Jakubówka, Janopol, Jesionówka, Julianów, Kawęczyn, Kąty, Kłoczew, Kokoszka, Kosiny, Kurzelaty, Leonów, Majęczyn, Mała Okrzeja, Mamlicz, Marcinów, Ochodne, Olszyniak, Podarż, Podpyrka, Przykwa, Pyrka, Rybaki, Rzyczyna, Samotnia, Saturnia, Serwatka, Sokola, Sosnówka, Stryj, Szczepaniec, Wilhelmów, Własność, Wojciechówka, Wola Zadybska, Wygranka, Zadybie folwark, Zadybie Stare, Zadybie Nowe, Zaryte, Zwadnik. Według danych z Księgi Adresowej Polski z 1929 roku właścicielami ziemskimi w 1929 roku byli: Jan Czerniewski i Leon Czerniewski w Wilhelmowie, Jan Piaskowski w Zadybiu, Witold Rebek w Dworcu i Edward Szydłowski w Jagodnym.

W 1938 roku dokonano reorganizacji granic województw w Polsce. W wyniku tych zmian powiat garwoliński wszedł w skład województwa warszawskiego. We wrześniu 1939 roku na tereny gminy wkroczyły wojska niemieckie.

Do 1975 roku gmina leżała w granicach powiatu ryckiego, należącego wówczas do województwa warszawskiego. W latach 1975-1998 znajdowała się ona w granicach

województwa siedleckiego, a obecnie ponownie znalazła się w powiecie ryckim, w województwie lubelskim.

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME

Na terenie gminy Kłoczew zlokalizowano kilka cennych obiektów oraz zespołów obiektów zabytkowych, wpisanych do rejestru zabytków województwa lubelskiego.

Zabytki sakralne reprezentuje zespół obiektów kościoła parafialnego p.w. św. Jana Chrzciciela w Kłoczewie. Miejscowa parafia została erygowana w 1559 roku, staraniem Marcina Kłoczowskiego. Pierwszy kościół wybudowany był z drewna i wiadomo, że w latach 1560 -1590 znajdował się w rękach ewangelików. Budowę murowanej świątyni w stylu barokowym rozpoczął w 1643 roku wojewoda podlaski Prokop Leśnowolski. Budowa po dłuższej przerwie wznowiona została w 2 poł. XVII wieku, a ostatecznie zakończona dopiero w 1759 roku.

Kościół reprezentuje typ świątyni jednowieżowej, jednonawowej, z elewacją frontową (prezbiterialną) uformowaną półkoliście i zakończoną szczytem z balkonem. Po bokach wzniesiono dwie wolno stojące, wieżowe dzwonnice, z których jedna pełni funkcję kaplicy (p.w. św. Barbary). Pomiędzy dzwonicami umieszczono, ozdobnie opracowaną bramę.

Założenie przestrzenne kościoła w Kłoczewie należy do grupy zespołów, określanych założeniami dwuwieżowo-przestrzennymi. Charakterystyczną cechą tego założenia jest bezpośrednie, regularne i osiowe powiązanie kościoła z wnętrzem placu przedkościelnego, stanowiącego główny plac miejscowości. Monumentalny kościół będący najważniejszym akcentem architektonicznym, wytycza główną oś kompozycji założenia i podporządkowując sobie dwie dzwonnice z bramą między nimi, wiąże się w jednolitą kompozycję przestrzenną podlegającą barokowym zasadom kierunkowości, dośrodkowości i kulminacji. Trzeba podkreślić, że kościół w Kłoczewie stanowi dominantę nie tylko zespołu sakralnego i całej miejscowości ale również dość odległej okolicy.

Od strony pd.-wsch. kościoła usytuowana jest plebania, zbudowana pierwotnie w 2 poł. XVII w. jako szpital dworski, po spaleniu odbudowana ok. 1768 r. W otoczeniu plebanii pozostałości parku, założonego w 2 poł. XVII w., z występującymi głównie: lipami drobnolistnymi, kasztanowcami białymi i świerkami pospolitymi.

Z uwagi na wielką wartość historyczną architektoniczną przestrzenno-krajobrazową, cały zespół kościoła został wpisany do rejestru zabytków.

Dość dobrze zachowały się na terenie gminy zespoły dworskie w Jagodnem oraz w Starym Zadybiu. Dużą rangę wśród nich posiada założenie w Jagodnem z niezwykle interesującym drewnianym dworem, liczącym się w skali kraju. Potwierdzeniem tej opinii jest fakt, iż dworowi poświęcił jedną ze swych rozpraw wybitny polski uczoney Władysław Tatarkiewicz, dokonując przy tym porównania z dworem ze Stanina i Sarnowa. Dwór został wybudowany na planie prostokąta zbliżonego do kwadratu. Bryła parterowa z kolumnowym portykiem na osi głównej. Portyk czterokolumnowy z parami kolumn i trójkątnym frontonem z owalnym okulusem pośrodku. Elewacje otynkowane, otwory okienne prostokątne, sześciopole. Korpus nakryty potężnym dachem czterospadowym o połaciach gontowych, po obu stronach osi symetrycznie rozmieszczone kominy oraz lukarny powiekowe, podkreślające osiowość oraz symetryczność budowli a zarazem całego założenia dworsko-parkowego.

Po bokach dworu rozmieszczono oficyny a od strony wsch., w odległości 100 m. rządcówkę. Zespół folwarczny z okazałymi murowanymi budynkami gospodarczymi, rozplanowano w odległości około 200 m na pn.-wsch. od dworu. Poza zwartym zespołem znalazł się typowy murowany czworak oraz murowana z kamienia kuźnia, o niepospolitej architekturze z arkadowym podcieniem.

Wokół dworu rozciąga się ogród o ciekawej kompozycji, na którą składają się m. in. szpalerowe nasadzenia graniczne a od strony zach. pomnikowa aleja grabowa; stawy; skupiny starodrzewia; okazy soliterowe. Dopelnieniem kompozycji parkowej jest okazała aleja kasztanowcowa, wychodząca z pd.-zach. narożnika założenia i bardzo wyraziście rysująca się pośród pól. Do istotnych elementów zespołu dworskiego należą stawy rybne o imponujących powierzchniach, rozciągające od północy, wschodu i południa.

Tak interesująco rozplanowane rozległe założenie dworskie z cennymi obiektami, o czytelnej i klarownej kompozycji, osadzone w naturalnie zachowanym krajobrazie, wymaga wyjątkowej, szczególnie pieczołowitej ochrony konserwatorskiej.

Zespół dworski w Starym Zadybiu należy do charakterystycznych założeń rezydencjonalnych z ok. poł. XIX w. Murowany dwór, mieszczący obecnie szkołę, został wzniesiony na planie litery "T" z ryzalitem wejściowym od frontu. Bryła korpusu głównego parterowa, z przylegającą doń częścią dwukondygnacyjną. Ściany otynkowane z podziałem ramowym. Dachy dwuspadowe kryte blachą.

W otoczeniu dworu rozciąga się park o układzie swobodnym, z wyróżniającymi się pomnikowymi jesionami wyniosłymi. Ponadto występują tu kasztanowce białe, klony zwyczajne, lipy drobnolistne, wiązy, a z iglaków jeden świerk pospolity.

Kilkadziesiąt metrów od dworu w kierunku pd.-wsch. usytuowana jest stajnia mieszcząca w swej części południowej dwukondygnacyjny spichlerz. Interesującego wyglądu nadaje budynkowi wgłębny podcień na osi, wsparty na czterech drewnianych kolumnach. Dach dwuspadowy. W kierunku północnym od stajni znajduje się obora, a w kierunku pn.-wsch. okazała, murowana stodoła z oryginalnie opracowanymi ścianami o wątku ceglano-kamiennym. Przykryta dachem dwuspadowym z naczółkami.

Przy granicy parku od strony pd.-zach. Usytuowany jest zespół gorzelni z 1908 r., wchodzący w skład majątku. Budynki w tym zespole wzniesiono z czerwonej, wypalanej cegły, pozostawiając surowe, ceglane elewacje. Kilkukondygnacyjne obiekty gorzelni, a zwłaszcza wysoki, ceglany komin, stanowią wyraźną dominantę architektoniczną miejscowości.

Dwór wraz z parkiem, budynki folwarczne oraz gorzelnia zostały wpisane do rejestru zabytków.

Układy ruralistyczne na terenie gminy Kłoczew są mało zróżnicowane, zdecydowanie przeważa typ ulicówki. Taka wieś złożona jest z dwu szeregów zwarto stojących domów, tworzących wraz z zabudowaniami i ogrodami regularny prostokąt. Droga będąca główną arterią komunikacyjną przebiega przez środek wsi. Istnieją też

wsie wielodrożnicówki pochodzenia samorzutnego o nieregularnym układzie zabudowy, dostosowanym do terenu, np. Kłoczew, Gozd, Wola Zadybska.

W zabudowie zagród wiejskich na terenie gminy Kłoczew, typowe rozwiązanie sprowadza się do założenia składającego się z trzech podstawowych, wolno stojących budynków: domu mieszkalnego, budynku inwentarskiego i stodoły. W obiektach wchodzących w skład siedliska, występuje głównie konstrukcja zrębowa. W wielu domach część mieszkalna (bez sieni, komory) jest oszalowana.

Wśród historycznych wiejskich obiektów mieszkalnych, zdecydowaną większość stanowią budynki drewniane. Przeważa typ domu szeroko frontowego, dwutraktowego o dośrodkowym układzie pomieszczeń, w którym pomieszczenia tworzą dwa ciągi wewnątrz rozplanowanych równolegle do osi wzdłużnej budynku. Domy o układzie jednotraktowym spotykane są sporadycznie, np. dom Nr 45 w miejscowości Stryj. Również bardzo rzadko spotyka się domy o symetrycznym układzie pomieszczeń, np.: dom Nr 67 w miejscowości Czernic, dom Nr 64 w Gęsiej Wólce, dom Nr 30 w Nowym Zadybiu. Zasadniczo na terenie gminy występuje trzy rodzaje dachów: dwuspadowe - powszechnie stosowane; naczółkowe - mniej licznie spotykane, np.: dom 27 w Kokoszce, plebania w Kłoczewie, dom Nr 22 w Woli Zadybskiej, dom Nr 25 w miejscowości Stryj. Do unikatowych należą dachy czterospadowe, np. w domu Nr 5 w miejscowości Sokola. W wielu domach datowanych od początku XX wieku do lat 30-XX wieku występują dekoracyjnie opracowane szczyty, listwy podokapowe, nadokienniki, ganki itp. Do tej grupy obiektów należą m.in.: dom Nr 75 w miejscowości Czernic, domy Nr 23 i 56 w Gęsiej Wólce, dom Nr 30 w Kokoszce, dom Nr 30 w Nowym Zadybiu.

W gminie Kłoczew dość licznie zachowały się zabytkowe obiekty techniki. Do tej grupy obiektów należą młyny, gorzelnia, kuźnia. Jednakże zarówno gorzelnia w Starym Zadybiu jak i kuźnia w Jagodnem, ze względu na brak w nich zabytkowych maszyn i urządzeń, nie kwalifikują się do traktowania ich jako zabytki techniki w pełnym tego słowa znaczeniu. Dlatego poniższe dotyczy młynów z terenu gminy.

Do najstarszych młynów w tej okolicy zaliczany jest młyn na rzece Okrzejce w Wylezinie, datowany na początek XIX wieku. W miejscu tym istniał już młyn w XVIII w., co potwierdza lustracja dóbr królewskich z 1788 roku. Obecny budynek został przebudowany w 1905 roku, przy zachowaniu wielu elementów z poprzedniego

dziewiętnastowiecznego obiektu. Młyn pierwotnie wyposażony był w trzy koła wodne korzeczne o średnicy 2,8 m każde, które w 1924 roku zastąpiono turbiną wodną Francisa, stojącą o mocy 20 KM. Początkowym wyposażeniem młyna były trzy złożenia kamieni, perlak i jagielnik, a następnie wprowadzono trzy złożenia mlewników walcowych. W 1945 roku zainstalowano silnik spalinowy mocy 45 KM, lokując go w murowanej przybudówce. Obecnie młyn jest nieczynny. Dość dobrze zachował się drewniany korpus główny, o wieńcowej konstrukcji i ścianami wzdłużnymi przedłużanymi za pomocą łątek, osadzonymi na podmurówce z kamienia i betonowych pustaków. W zadowalającym stanie jest potężny, dwuspadowy dach z naczółkami, pokryty blachą. Zachowała się też murowana przybudówka silnika spalinowego od strony zach., są też fragmenty podmurówki komory turbiny wodnej Francisa od str. pd.-wsch. We wnętrzu pozostała znaczna część zabytkowego wyposażenia. Proponuje się objęcie obiektu strefą ochrony konserwatorskiej, łącznie z czytelnym do dzisiaj układem wodnym, groblami, pogródkami, upustami.

Niewiele już dziś pozostało z młyna wodnego na rzece Okrzejce w Janopolu. Do drugiej wojny światowej należał do folwarku Marcinów położonego w sąsiedztwie, nosił też taką samą nazwę. Według miejscowej tradycji istniał tu od setek lat. Obecna nazwa Janopol pochodzi od nazwy wsi, przy której jest położony. Wymurowany z betonowych pustaków budynek młyna, znajduje się w stanie daleko posuniętej destrukcji, komora turbiny wodnej zachowała się fragmentarycznie, dach korpusem głównym jest częściowo zawalony, we wnętrzu pozostałości mocno skorodowanych urządzeń młyńskich. Dość dobrze zachował się system wodny z groblami, mostem, upustem roboczym i jałowym.

Dwukondygnacyjny młyn wodny Olszyniak -Zaryte, pracujący do dzisiaj, wzniesiono na rzeczce Swarzynie w 2 pół. XIX w. Wybudowany został z drewna z zastosowaniem konstrukcji wieńcowej i posadowiony na ruszcie z pali drewnianych, wbitych rzędami w ziemię, zastąpionych obecnie podmurówką. Napędzany był kołem wodnym korzecznym. W latach 50-tych XX w. młyn zmodernizowano, wprowadzono napęd elektryczny, zamiast złożenia wypracowanych kamieni, ustawiono mlewniki walcowe oraz nowe odsiewacze płaskie. Ze starych urządzeń i maszyn z wyposażenia młyna, do dnia dzisiejszego pozostało złożenie walców, obłuskiwacz "Mars" oraz urządzenie czyszczące "Tryjgier". Zachowały się groble z częściowo czytelnym układem wodnym, m.in. stawy oraz uregulowana na kilkusetmetrowym odcinku rzeczka,

przybierająca formę prostoliniowego kanału. Postuluje się objęcie młyna i całego założenia wodnego strefami ochrony konserwatorskiej.

Dość dobrze zachował się dziewiętnastowieczny młyn wodny na rzece Swarzyniec w Rybakach. Wzniesiony z grubych bali z zastosowaniem konstrukcji zrębowej. Posadowiony początkowo na palach drewnianych, a obecnie na murowanym fundamencie. Nakryty dachem dwuspadowym z naczółkami. Do 1930 r. do napędu młyna służyły dwa koła korzeczne, a następnie turbina wodna Francisa mocy 15 KM. W czasie ostatniej wojny zainstalowano silnik spalinowy mocy 20 KM, mieszczący się w murowanej przybudówce. Wprowadzono też podwójne złożenia mlewników walcowych, złożenie kamieni, odsiewacz płaski czterodziałowy oraz maszyny czyszczące. W 1950 r. zainstalowano we młynie napęd elektryczny. Do dnia dzisiejszego przetrwała część starych maszyn i urządzeń, niektóre z nich jak np. kamienie młyńskie porzucono na zewnątrz, proponuje się objęcie młyna oraz czytelnego do dziś układu wodnego strefami ochrony konserwatorskiej.

Do nekropolii będących w kręgu zainteresowania konserwatorskiego, na terenie gminy Kłoczew należą cmentarze w Kłoczewie oraz w Gozdzie. Cmentarz parafialny wyznania rzym.-kat. w Kłoczewie, datowany na przełom XVI/XVII w. zaliczany jest do najstarszych cmentarzy w tym regionie. Jego tak wczesne powstanie w tym miejscu wyjaśnia fakt prawdopodobnego usytuowania tu pierwotnego kościoła. Cmentarz usytuowany jest przy drodze Kłoczew -Trojanów w otoczeniu pól uprawnych. Położony na zboczu niewielkiego wzniesienia opadającego ku Okrzejce w kierunku pd.-wsch. Posiada kształt trapezu, ogrodzony jest murem z dużych łupanych kamieni polnych.

Brama metalowa na ceglanych filarach, umieszczona jest w ogrodzeniu od frontu, tj. od strony drogi Kłoczew -Trojanów. Zasadniczym elementem kompozycyjnym założenia cmentarnego jest aleja główna, od której odchodzą alejki boczne pod kątem prostym. Obecny układ kwater jest regularny i czytelny, nagrobki z reguły sytuowane są frontem do ogrodzenia frontowego tj. w kierunku pd.-wsch. Należy podkreślić, że pierwotny układ alejek, kwater i sytuowania nagrobków był inny, dzisiaj jest on zatarty. Świadczy o tym usytuowanie najstarszych zachowanych nagrobków, które zwrócone są frontami w kierunku wsch., zgodnie z orientacją starych budowli sakralnych.

Wśród nagrobków występuje wiele wartościowych pod względem historycznym i artystycznym, wykonanych z piaskowca, granitu, żeliwa, w tym wpisanych do rejestru zabytków. Do cennych nagrobków zaliczamy: Jana Czapskiego, zm. 1856 r., Nr rej. zab. B/ 190; Macieja Marcinkowskiego, zm. 1866 r., Nr rej. zab. B/190; Stefana Dębińskiego, zm. 1876 r.; Emilii z Plutów Marcinkowskiej, zm. 1877 r., Nr rej. zab. B/190; Rozalii Pawłowskiej, zm. 2 poł. XIX w., Nr rej. zab. B/190; Wilhelma Czerwińskiego, zm. 1878; Tozika Żeromskiego, zm. 1885 r.; Antoniego Żeromskiego, zm. 1887 r.; ks. Kazimierza Gumowskiego, proboszcza kłoczewskiego, zm. 1889 r.; Janinki i Halinki Krasnodębskich, zm. 1889 r., i 1890 r.

Cmentarz mariawicki w Gozdzie reprezentuje typ skromnego cmentarza wiejskiego. Założony został na początku wieku XX. Usytuowany jest na pd.-wsch. krańcu miejscowości przy drodze polnej, stanowiącej granicę od strony północnej. Położony na nieznacznym wyniesieniu terenu porośniętym drzewami. Posiada kształt prostokąta, ogrodzony jest metalową siatką na słupkach betonowych. Brama wjazdowa metalowa, usytuowana jest w ogrodzeniu od strony drogi. Na cmentarzu brak jest wyraźnego podziału na kwatery. Nagrobki sytuowane są w różnych kierunkach. Kilka z nich, wykonanych z kutego żelaza posiada wartości zabytkowe. Na całym terenie cmentarza rosną kilkudziesięcioletnie sosny pospolite oraz robinie akacjowe. Z uwagi na wartości historyczne a także krajobrazowo-przestrzenne postuluje się objęcie cmentarza strefą ochrony konserwatorskiej.

Na terenie gminy Kłoczew znajdują się upamiętnione miejsca, dotyczące różnych wydarzeń historycznych, jakie miały miejsce od czasu odzyskania niepodległości przez Polskę. W centrum Kłoczewa, przy skrzyżowaniu dróg do Żelechowa i Trojanowa, został ustawiony w 1919 roku krzyż na wielostopniowym cokole, poświęcony poległym o wolność Ojczyzny legionistom. W górnej części cokołu zostały umieszczone odlane w metalu: orzeł z koroną, krzyż żołnierski oraz tablica inskrypcyjna z napisem.

Również w Kłoczewie, przy drodze Żelechów - Ryki, prawie naprzeciwko wymienionego krzyża, został wzniesiony okazały monument, upamiętniający poległych w walce o wolność i niepodległość Ojczyzny. Monumentalną formę pomnika z jednego potężnego bloku granitu opracowanego artystycznie, zwieńczono krzyżem a na ścianie frontowej umieszczono odlanego z metalu orła oraz tablicę inskrypcyjną z orłem, krzyżem żołnierskim i napisem.

Oryginalny pomnik ku czci lotników, w postaci skrzydła samolotu ustawiono w 1964 roku, w Starym Zadybiu. W sierpniu 1944 roku przy tej miejscowości, zorganizowane zostało lotnisko polowe 1 pułku myśliwskiego "Warszawa". Stąd 23.VIII. 1944 r. wystartowały polskie myśliwce do lotu bojowego w rejonie Warki nad Pilicą podczas walk na tzw. przyczółku wareckomagnuszewskim. W czasie tego lotu rozpoznawano niemiecki system obronny. W Zadybiu stacjonowały również jednostki 3 pułku lotnictwa szturmowego.

W Woli Zadybskiej, naprzeciwko Szkoły Podstawowej, ustawiono olbrzymi murowany krzyż, który upamiętnia rozstrzelanych przez gestapo w marcu 1944 roku 16 Polaków, w odwet za działalność partyzancką, w tym kierownika szkoły Jana Kupczyka.

Licznie na terenie gminy występują kapliczki, figury i krzyże przydrożne, datowane od wieku XIX do lat 40 -XX wieku. Do najokazalszych obiektów w tej grupie, należy murowana, wielokondygnacyjna kapliczka w Gęsiej Wólce z 1938 roku oraz w Jagodnem - zwieńczona ażurową sygnaturką w stylu neobarokowym. Do niespotykanych na tym terenie kapliczek, należy neogotycka kapliczka w Woli Zadybskiej, wzniesiona na planie trójkąta, zwieńczona sterczynami i krzyżem, We wnętrzu dostępnym trzema arkadami zakończonymi trójkątami, figura Matki Boskiej. Na cokole tablica z wyrytą inskrypcją oraz datą 1910. W latach obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami gmina, na miarę możliwości finansowych, przeprowadzić zamierza inwentaryzację kapliczek przydrożnych, a najcenniejsze z nich wpisać do gminnej ewidencji zabytków.

Oryginalną formę posiada murowana kapliczka słupowa w Gęsiej Wólce, wzniesiona na planie koła z czworoboczną podstawą, zwieńczona krzyżem i posiadająca wnękę na przedstawienie figuralne.

Najczęściej spotyka się betonowe krzyże na wielostopniowych cokołach. W górnej części cokołu z reguły znajduje się płycina z wyrytą inskrypcją oraz data. Tego typu krzyże, pochodzące z lat 20 i 30-XX wieku, odnajdujemy w takich miejscowościach, jak: Czernic, Kłoczew, Kokoszka.

Do unikatowych już dziś obiektów należą krzyże drewniane, często z dekoracyjnymi detalami, np. w Gęsiej Wólce, datowany na lata 30-XX wieku. Kapliczki, figury i krzyże przydrożne, z reguły ogradzane dekoracyjnymi płótkami i obsadzone

krzewami oraz drzewami, nie tylko identyfikują mieszkańców pod względem wyznaniowym, ale stanowią też malowniczy akcent w miejscowym krajobrazie.

Dane o położeniu, historii, zabytkach gminy pochodzą z opracowania własnego oraz dokumentów gminnych takich jak np gminna strona internetowa, studium uwarunkowań itp.

ZESTAWIENIE OBIEKTÓW WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW

Zespół podworski w Jagodnem - rejestr zabytków: A/346

- a)dwór, drewn., 1 ćw. XVIII w.
- b)oficyna I, mur., k. XIX w.
- c)oficyna II, mur., k. XIX w.
- d)rzādcówka, mur., k. XIX w.
- e)kuźnia, mur, k. XIX w.
- f)park dworski, pól XVIII w.
- g)trzy budynki gospodarcze.

Zespół kościoła paraf. p.w. św. Jana Chrzciciela w Kłoczewie - rejestr zabytków: A/1162

- a)kościół wraz z otoczeniem tj. działką wskazaną w decyzji oraz plebanią ustyowaną na działce wskazanej w decyzji, mur., ok. poł. XVII w.
- b)kaplica p.w. św. Barbary, mur, ok. poł. XVIII w.
- c)dzwonnica, mur., ok. poł. XVIII w.
- d)brama prowadząca na cmentarz kościelny mur., ok. poł. XVIII w.

Park krajobrazowy, 2 poł. XVII w. - rejestr zabytków: A/1162

Zespół podworski w Starym Zadybiu -rejestr zabytków: A/417

a)dwór, mur., ok. poł. XIX w.

b)stajnia, mur., ok. poł. XIX w.

c)stodoła, mur., ok. poł. XIX w.

d)gorzelnia, mur., 1908 r.

e)park dworski, poł. XIX w.

ZESTAWIENIE OBIEKTÓW WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Nr	Uwagi
1	Gózd	cmentarz mariawicki		
2	Jagodne	budynek gospodarczy		zespół dworsko-parkowy
3	Jagodne	budynek gospodarczy		zespół dworsko-parkowy
4	Jagodne	budynek gospodarczy		zespół dworsko-parkowy
5	Jagodne	czworak	6	
6	Jagodne	dwór		zespół dworsko-parkowy
7	Jagodne	kuźnia		zespół dworsko-parkowy
8	Jagodne	oficyna		zespół dworsko-parkowy
9	Jagodne	oficyna		zespół dworsko-parkowy
10	Jagodne	park		zespół dworsko-parkowy
11	Jagodne	rządcówka		zespół dworsko-parkowy
12	Jagodne	założenie podworskie		zespół dworsko-parkowy
13	Kłoczew	cmentarz parafialny		
14	Kłoczew	krzyż pamiątkowy		
15	Kłoczew	organistówka		
16	Kłoczew	pomnik		
17	Kłoczew	brama z ogrodzeniem		zespół kościelny
18	Kłoczew	cmentarz przykościelny		zespół kościelny
19	Kłoczew	domek kościelnego		zespół kościelny
20	Kłoczew	dzwonnica		zespół kościelny
21	Kłoczew	kaplica		zespół kościelny
22	Kłoczew	kościół		zespół kościelny
23	Kłoczew	plebania		zespół kościelny
24	Kłoczew	park krajobrazowy		
25	Rybaki	młyn		
26	Stare Zadybie	dwór		zespół dworsko-parkowy
27	Stare Zadybie	gorzelnia		zespół dworsko-parkowy
28	Stare Zadybie	magazyn spirytusu		zespół dworsko-parkowy
29	Stare Zadybie	obora		zespół dworsko-parkowy

30	Stare Zadybie	park		zespół dworsko-parkowy
31	Stare Zadybie	stajnia		zespół dworsko-parkowy
32	Stare Zadybie	stodoła		zespół dworsko-parkowy
33	Stare Zadybie	założenie podworskie		zespół dworsko-parkowy
34	Wola Zadybska	dom	21	
35	Wylezin	młyn		
36	Zaryte-Olszyniak	młyn		

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie Gminy Kłoczew do szczególnie wartościowych obiektów należy wyposażenie kościoła w Kłoczewie.

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy. Środowisko kulturowe gminy zawiera stanowiska datowane od epoki pradziejowej do epoki

nowożytnej. Najwięcej stanowisk pochodzi z okresu nowożytnego (XVI-XVIII wiek). Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Odkryte na terenie gminy stanowiska pradziejowe mają zróżnicowany charakter. Występują tutaj zarówno stanowiska śladowe, których wartość konserwatorska jest raczej mała, ale odkryto także ciałopalne cmentarzysko, które wniosło sporo wiadomości do badań nad okresem wpływów rzymskich w tej części Mazowsza. Cmentarzysko to wg autora wykopalisk zostało całkowicie przebadane, dlatego brak jest podstaw do ochrony konserwatorskiej. Cenne mogą być relikty zabudowy na terenie średniowiecznej i nowożytnej strefy osadniczej w Kłoczewie, Zadybiu Starym, Woli Zadybskiej i Sokolu, gdzie wyróżniono strefy OWD 1-4 posiłkując się źródłami historycznymi i kartograficznymi.

Wszelkie prace ziemne prowadzone w obrębie stanowiska i w jego otoczeniu oraz przekształcenia naturalnego terenu (niwelacje, melioracje, infrastruktura techniczna, prace budowlane), wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i uzyskania warunków i wytycznych archeologicznych prowadzenia prac.

Ponadto osoby prowadzące roboty budowlane i ziemne w razie ujawnienia przedmiotu, który posiada cechy zabytku, obowiązane są niezwłocznie zawiadomić o tym wojewódzkiego konserwatora zabytków lub władze właściwej gminy. Jednocześnie obowiązane są zabezpieczyć odkryty przedmiot i wstrzymać wszelkie roboty, mogące go uszkodzić lub zniszczyć, do czasu wydania przez WKZ odpowiednich decyzji. Powyższe wynika z artykułu 32 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

ZESTAWIENIE STANOWISK WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

L.p.	Arkusze AZP	Miejscowość	Nr na obszarze	Nr w miejscowości
1	67-74	Wola Zadybska	1	1
2	67-74	Wola Zadybska	2	2
3	67-74	Wola Zadybska	3	3
4	67-74	Wola Zadybska	4	4
5	67-74	Wola Zadybska	5	5

6	67-74	Wola Zadybska	6	6
7	67-74	Rybaki	7	1
8	67-75	Kłoczew	1	1
9	67-75	Kłoczew	2	2
10	67-75	Kłoczew	3	3
11	67-75	Stare Zadybie	4	1
12	67-75	Stare Zadybie	5	2
13	67-75	Stare Zadybie	6	3
14	67-75	Kłoczew	7	4
15	67-75	Kłoczew	8	5
16	67-75	Kurzelaty	9	1
17	67-75	Kolonia Wola Zadybska	10	1
18	67-75	Kąty	11	1
19	67-75	Zaryte	12	1
20	67-75	Zaryte	13	2
21	67-75	Zaryte	14	3
22	67-75	Zaryte	15	4
23	67-75	Stare Zadybie	16	4
24	67-75	Stare Zadybie	17	5
25	67-75	Stare Zadybie	18	6
26	67-75	Stare Zadybie	19	7
27	67-75	Stare Zadybie	20	8
28	67-75	Stare Zadybie	21	9
29	67-75	Stare Zadybie	22	10
30	67-75	Stare Zadybie	23	11
31	67-75	Stare Zadybie	24	12
32	67-75	Stare Zadybie	25	13
33	67-75	Stare Zadybie	26	14
34	67-75	Stare Zadybie	27	15
35	67-76	Gózd	1	1
36	67-76	Gózd	2	2
37	67-76	Gózd	3	3
38	67-76	Gózd	4	4
39	67-76	Kłoczew	5	6
40	67-76	Padarz	6	1
41	67-76	Gózd	7	5
42	67-76	Gózd	8	6
43	67-76	Gózd	9	7
44	67-76	Gózd	10	8
45	67-76	Gózd	11	9
46	67-76	Gózd	12	10
47	67-76	Gózd	13	11
48	67-76	Gózd	14	12
49	67-76	Gózd	15	13
50	67-76	Gózd	16	14
51	67-76	Sokola	17	10
52	67-76	Sokola	18	11
53	67-76	Bramka	19	1
54	67-76	Bramka	20	2

55	67-76	Bramka	21	3
56	67-76	Bramka	22	4
57	67-76	Bramka	23	5
58	67-76	Gęsia Wólka	24	3
59	67-76	Gęsia Wólka	25	4
60	67-76	Kłoczew	26	7
61	67-76	Kłoczew	27	8
62	67-76	Kłoczew	28	9
63	67-76	Kłoczew	29	10
64	67-76	Kłoczew	30	11
65	67-76	Kłoczew	31	12
66	67-76	Kłoczew	32	13
67	67-76	Kłoczew	33	14
68	67-76	Kłoczew	34	15
69	67-76	Kłoczew	35	16
70	67-76	Kłoczew	36	17
71	67-76	Kłoczew	37	18
72	67-76	Kawęczyn	38	1
73	67-76	Kawęczyn	39	2
74	67-76	Kawęczyn	40	3
75	68-75	Janopol	1	1
76	68-75	Janopol	2	2
77	68-75	Wylezin	4	1
78	68-75	Wylezin	5	2
79	68-75	Wylezin	6	3
80	68-75	Wylezin	7	4
81	68-75	Wylezin	8	5
82	68-75	Wylezin	9	6
83	68-75	Janopol	10	3
84	68-75	Janopol	11	4
85	68-75	Janopol	12	5
86	68-75	Janopol	13	6
87	68-75	Janopol	14	7
88	68-75	Kłoczew	15	19
89	68-75	Kłoczew	16	20
90	68-75	Przykwa	17	1
91	68-75	Przykwa	18	2
92	68-75	Przykwa	19	3
93	68-75	Przykwa	20	4
94	68-75	Przykwa	21	5
95	68-75	Przykwa	22	6
96	68-76	Przykwa	13	7
97	68-76	Kłoczew	14	21
98	68-76	Kłoczew	15	22
99	68-76	Kawęczyn	16	5
100	68-76	Kawęczyn	17	6
101	68-76	Kawęczyn	18	7
102	68-76	Padarz	19	2
103	68-76	Padarz	20	3

104	68-76	Padarz	21	4
105	68-76	Padarz	22	5
106	68-76	Padarz	23	6
107	68-76	Rzyczyna	24	1
108	68-76	Rzyczyna	25	2
109	68-76	Rzyczyna	26	3
110	68-76	Czernic	27	1
111	68-76	Czernic	28	2
112	68-76	Czernic	29	3
113	68-76	Czernic	30	4
114	68-76	Czernic	31	5
115	68-76	Czernic	32	6
116	68-76	Czernic	33	7
117	68-76	Czernic	34	8
118	68-76	Czernic	35	9
119	68-76	Czernic	36	10

6.6 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła. Na terenie gminy Kłoczew przykładem takich tradycji są odpusty kościelne, związane z katolickim charakterem tego obszaru.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron w zakresie dziedzictwa kulturowego oraz szans i zagrożeń.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Położenie Gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki • Bogata historia gminy i całego regionu • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wartości kulturowej • Zachowane cenne układy zabudowy dworskiej • Obecność szlaków turystycznych • Wykorzystywanie funduszy unijnych • Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Gminy • Często aktualizowana strona internetowa Gminy, zawierająca bogate informacje dotyczące historii i zabytków regionu • Zaktualizowana baza danych Gminnej Ewidencji Zabytków 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewielka liczba miejsc noclegowych • Dość duża odległość od siedziby województwa • Niska rozpoznawalność turystyczna gminy • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych • Brak Lokalnego Programu Rewitalizacji lub podobnego dokumentu regulującego politykę rewitalizacyjną gminy
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie przy zabytkach • Szersza promocja walorów kulturowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej

<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Dalszy rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym gminy • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Lubelskiego 	<ul style="list-style-type: none"> • degradacji obiektów zabytkowych • Brak komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu
--	---

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KŁOCZEW

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów planistycznych.

PRIORYTET I - DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

Cel szczegółowy I.1 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przeznaczanie środków finansowych z budżetu Gminy na obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków.

2. Przeprowadzanie działań rewitalizacyjnych obiektów zabytkowych.
3. Wspieranie z budżetu działań ratunkowych przy obiektach w najgorszym stanie technicznym.
4. Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji celów.

Cel szczegółowy I.2 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Rozwój jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp.
2. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne gminy mieszkańcom i turystom.
3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych.

Cel szczegółowy I.3 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w gminie

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy.
2. Odpowiednia konserwacja zabytkowej zieleni, stanowiącej krajobraz kulturowy.
3. Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci..
4. Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego gminy, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy itp.

Cel szczegółowy I.4 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich).
2. Opracowanie uchwały regulującej przyznawanie środków z budżetu Gminy dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych.

3. Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym Programem Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych.

Cel szczegółowy I.5 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, lokalnych galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury.
2. Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego.
3. Włączenie elementów lokalnej historii i tradycji w program nauczania przedszkolnego i szkolnego

PRIORYTET II – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROMOCJI MIASTA I ROZWOJU JEGO FUNKCJI TURYSTYCZNEJ

Cel szczegółowy II.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych.
2. Tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, gry miejskie, gry wojenne.
3. Organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym.
4. Postawienie na innowacyjność projektów w celu wyróżnienia się spośród miast konkurencyjnych.
5. Działania na rzecz poprawy dostępności zabytków dla osób niepełnosprawnych w zakresie podlegającym kompetencjom Urzędu Gminy.

Cel szczegółowy II.2 Wykorzystanie mediów, Internetu i multimediiów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych

Działania:

1. Dbanie o aktualizację strony gminy
2. Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach internetowych, a także w urządzeniach mobilnych.
3. Wprowadzenie warstwy informacyjnej na temat obiektów zabytkowych wchodzących w skład Gminnej Ewidencji Zabytków do istniejącego systemu informacji przestrzennej.
4. Opracowanie interaktywnej mapy gminy wskazującej obiekty lokalnego dziedzictwa kulturowego.
5. Współpraca z mediami tradycyjnymi i internetowymi w dziedzinie promocji lokalnych zabytków.
6. Uczestnictwo w targach, konferencjach czy sympozjach promujących walory turystyczne, a także uczestnictwo w konkursach na najlepiej zadbane zabytek, najciekawszy produkt turystyczny itp.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kłoczew powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów oraz parafii, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Kłoczew zadania będą wykonywane bądź wspierane przez miejskie jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz wydziały Urzędu Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi).

W ramach realizacji programu opieki nad zabytkami niezbędna jest regularna aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, która powinna corocznie następować poprzez ocenę stanu technicznego obiektów wpisanych do GEZ i następującą po niej aktualizację dokumentacji adresowej, fotograficznej itd.

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest, aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczbę obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczbę wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczbę utworzonych szlaków turystycznych,
- liczbę wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygoszpodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 ww. ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu

terytorialnego, posiadającej ww. tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury ,
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- dotacje Województwa,
- dotacje Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY

Zgodnie z artykułem 73 ustawy o ochronie zabytków jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku. Artykuł 74 stanowi, iż dotacji udziela minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub wojewódzki konserwator zabytków.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 50 % nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku. W wyjątkowych sytuacjach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. Także w sytuacji, gdy stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Zgodnie z ustawą (art. 76) dotacja może być udzielona przed i po podjęciu prac z zakresu ochrony zabytków, a szczegółowe rozwiązania przewidują zwrot:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku;
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji.

Art. 77 precyzuje zakres prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych na jakie może być przyznana dotacja i jednocześnie stanowi syntetyczną listę działań podejmowanych w ramach ochrony zabytków i opieki nad nim. Nakładami, o których mowa w ustawie są:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań archeologicznych, konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,

- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytkach wpisanych do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15,
- zakup i montaż instalacji przeciw włamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku określa w drodze rozporządzenia właściwy minister.

PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje

kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Względnie najłatwiej dostępnym, ogólnopolskim źródłem finansowania zabytków, jest Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Dziedzictwo kulturowe”, Priorytet 1 „Ochrona zabytków”. którego celem jest ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwacja i rewaloryzacja zabytków oraz udostępnianie zabytków na cele publiczne. Dofinansowanie dotyczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Do priorytetu nie kwalifikują się projekty realizowane przy udziale środków europejskich (np. Regionalnych Programów Operacyjnych). O dofinansowanie mogą starać się osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne jednostki organizacyjne (np. samorządowe jednostki kultury, kościoły lub związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe, itp.). Wnioskodawcami nie mogą być państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Skupia się on następujących celach:

- ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- konserwacja i rewaloryzacja zabytków;
- udostępnianie zabytków na cele publiczne.

Wnioskodawcy mogą otrzymać dotację na:

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

Można jeszcze wspomnieć o priorytecie 3 „Kultura ludowa”, którego celem jest wzmacnianie poczucia tożsamości regionalnej, zachowanie i przekaz wartościowych elementów kultury ludowej oraz promowanie działań artystycznych będących twórczym upowszechnianiem elementów sztuki regionalnej.

Dotacje przeznaczone są np. na działania o charakterze edukacyjnym służące przekazywaniu umiejętności i tradycji, szczególnie w formie tzw. „warsztatów tradycyjnych rzemiosł”, „szkół tradycji” i „szkół ginących zawodów” a także działania na rzecz ochrony unikalnych elementów kultury tradycyjnej, szczególnie w zakresie architektury regionalnej oraz dziedzictwa niematerialnego. O dotacje mogą ubiegać się samorządowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe i prowadzący działalność gospodarczą w sferze kultury.

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków;
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego;
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 ze zm.);
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych;
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. ksero karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie

może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. nr 142, poz. 1591 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

DOTACJE MINISTERSTWA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI - FUNDUSZ KOŚCIELNY

Środki Funduszu Kościelnego, stosownie do art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 61, poz. 354), można przeznaczyć na remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej.

Dotowane będzie tylko wykonanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt - w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA
LATA 2014 - 2020

W ramach RPO mogą być realizowane projekty z zakresu dziedzictwa kulturowego poprzez Działanie 7.1 Dziedzictwo kulturowe i naturalne – projekty regionalne. W ramach konkursu wsparcie mogą uzyskać następujące typy projektów:

1. Prace konserwatorskie, prace restauratorskie, modernizacja i roboty budowlane (z wyłączeniem rozbiórki) dotyczące zabytków i zespołów tych zabytków wraz z otoczeniem i/lub przystosowanie ich na cele kulturalne.
2. Roboty budowlane i modernizacja infrastruktury kultury (w szczególności ośrodki kultury, biblioteki publiczne itp.) przyczyniającej się do aktywnego udziału społeczeństwa w kulturze.
3. Projekty z zakresu ochrony dziedzictwa niematerialnego.
4. Monitoring i zabezpieczenie obiektów infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń.

Jednocześnie w ramach 1 i 2 typu projektów dopuszcza się:

- zakup i modernizację wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej w obiektach będących celem projektu,
- roboty budowlane i modernizację infrastruktury technicznej i sanitarnej (w tym z zakresu przystosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych),
- zagospodarowanie terenu wokół obiektów (m.in. budowa miejsc parkingowych),
- działania związane z imprezami kulturalnymi, takimi jak wystawy i festiwale oraz kampanie promocyjne, bezpośrednio związane ze wsparciem infrastrukturą kulturalną (do 5% kosztów kwalifikowalnych projektu)

Dodatkowo, w ramach możliwych do realizacji typu projektów, dopuszcza się ochronę zabytków ruchomych wyłącznie jako element projektu.

Beneficjenci:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Parki narodowe i krajobrazowe

- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne
- Organizacje pozarządowe
- Spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki
- Podmioty działające w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną działające w sferze ochrony środowiska, kultury, turystyki

W przypadku jednostek współprowadzonych z ministrem właściwym ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego dofinansowanie projektów będzie możliwe w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Projekty takich jednostek nie będą mogły uzyskać dofinansowania w ramach RPO WL.

Należy też wspomnieć o tym, że w ramach RPO przeznaczane będą środki na działania rewitalizacyjne, które również mogą obejmować inwestycje związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Więcej szczegółów można znaleźć na stronie internetowej:
<http://www.rpo.lubelskie.pl/>

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów

Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

11.3 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE POZAUNIJNE

MECHANIZM NORWESKI I MECHANIZM FINANSOWY EOG

Środki nowej perspektywy Mechanizmu zostały uruchomione w drugiej połowie 2011 roku. Dofinansowanie może sięgać nawet 90% kosztów kwalifikowanych

w zależności od rodzaju beneficjenta. Wzorem poprzedniej perspektywy będzie można ubiegać się o środki w ramach priorytetu poświęconego ochronie kulturowego dziedzictwa europejskiego, a w szczególności na projekty dotyczące:

- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, szczególnie realizowane w ramach przyjętych strategii rozwoju produktów turystyki kulturowej,
- rewitalizacji historycznych obszarów miejskich,
- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych,
- rewitalizacji obiektów przemysłowych o wysokiej wartości historycznej na cele kulturalne, w szczególności na muzea nowoczesności,
- renowacji, ochrony i zachowania miejsc pamięci i martyrologii,
- budowy i rozbudowy publicznych i niekomercyjnych instytucji kultury o europejskim znaczeniu,
- budowy, rozbudowy, odbudowy i adaptacji infrastruktury kulturowej w miejscach o symbolicznym znaczeniu dla polskiej kultury,
- kompleksowych programów konserwacji i digitalizacji zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych i archiwaliów istotnych dla europejskiego dziedzictwa kulturowego,
- tworzenia systemów zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych i nieruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY KŁOCZEW

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kłoczew jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego gminy, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy Kłoczew, bogactwo obiektów posiadających wartości zabytkowe oraz skuteczne działania samorządu w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminy w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Kłoczew jako miejsca przyjaznego turystom i inwestorom, dumnego ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającego o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.